

A KAPOLCSI POKOL-LIK ESZTERHÁS ISTVÁN

Istimér

ABSTRACT: The cave Pokol-lik in the neighbourhood of Kapolcs. — It is the biggest basalt-cave of the Bakony-Mountains lying in the southern part of mentioned mountains, on Mount Bondoró, 2,5 km off the village Kapolcs. The cave has a length of 47,5 m. His formation can be regarded as the result of the combined action of three factors: the lithoclasis-system, the specific splitting up of the basalt rocks and the activity of water. At the end of the wide main shaft there are small ponds, whereas in the side shaft on the right one can find a temporary pond. A complete scientific exploration of the cave seems very promising.

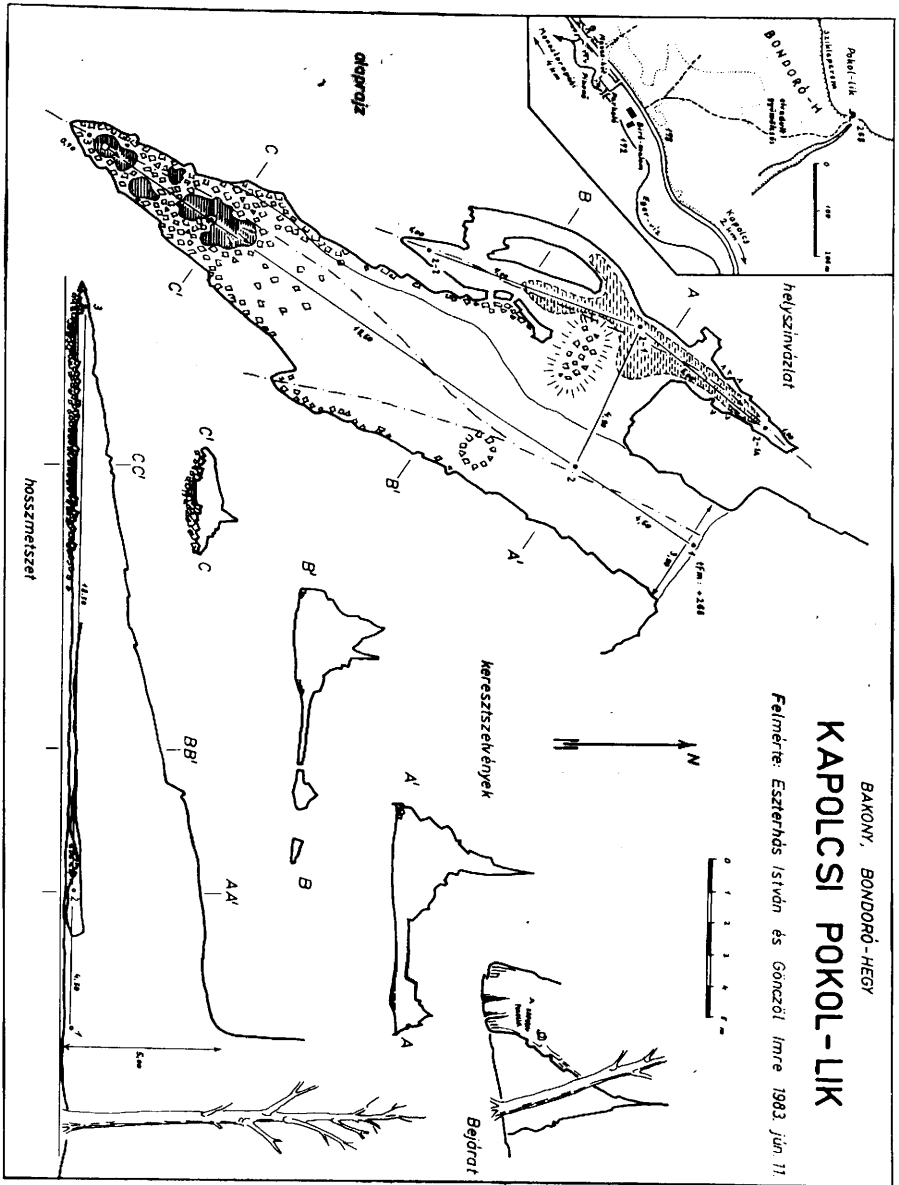
A Déli-Bakonyban, a Bondoró-hegyen található a barlang, a Veszprém megyei Kapolcs község közigazgatási területén. A falu központjától mintegy 2,5 km, 30 perc gyalogut megtétele után érhetünk a barlanghoz a "sárga omega" turistajelzést követe. A települést Monostorapáti felé, délnyugatra hagyjuk el az aszfaltozott műuton az Eger-víz völgyében. 2 km megtétele után érünk a Birómalomhoz. A Birómalommal szemközt elhanyagolt szekérut ágazik ki a műútból. Ez előbb kis tisztást érintve, majd fiatal akácok erdőn át vezet föl a Bondoró-hegy oldalán. /Az ut 50 m után szétágazik, a jobb felőli - északra tartó utat köves-sük! A turistajelzés csak elvéve látszik./ Az akácok erdőn tuljutva, egy elvadult, öreg gyümölcsösör át kapaszkodhatunk föl mindig jobbra /északkelet/ felé tartva a tölgyerdőig. Az erdőben még kb. 100 métert kell mennünk egy horhos szélén fölfelé, a 6-8 m magas sziklafalig, hol a horhos felső végénél megtaláljuk a barlangot. A Birómalomtól a Kapolcsi Pokol-likig 70 m-es szintkülönbségű és nagyjából 400 m-es az ut.

A barlang szája 5 m magas, 3,5 m széles észak-kelet felé néző háromszögformájú nyílás a bazalt sziklafal tövében. Csak közvetlen közlelről látszik, mert utunkról nézve a fal törésének takarásában van.

Régen ismert barlang. A cimben említett nevéen kívül, még Bondoró-barlangnak és Kapolcsi-bazaltbarlangnak is szokták nevezni. Eddigi ismereteink szerint első említése 1610-ből származik, mely szerint Thurzó György nádor meglátogatta /BERTALAN 1938, ESZTERHÁS 1983, PATYI 1870/. A barlang legkorábbi leírása Oláh János tollából való /OLÁH 1834/, majd a mult században még Fényes Elek és Patyi László említi /PATYI 1870/. Az 1900-as évek elején Pévai Vajva Ferenc /PAVAI 1911/ és id. Lóczy Lajos is rövid leírást ad róla /LÓCZY 1913/. A Bakony barlangjainak tudományos igényű feldolgozásának kezdetén az 1930-as, 1940-es években Bertaler Károly és Kadió Ottokár foglalkozott az üreggel /BERTALAN 1938, 1938-39, KADIÓ 1940/, majd az 1950-es, '60-as években Dornysy Béla, Szentes György /BERTALAN 1962, DORNAY 1972, ÖRVÖS 1965, SZENTES 1968-71/. Az Alba Regia Barlangkutató Csoport 1983-ban kezdett a vulkánikus kőzetekben keletkezett barlangokkal foglalkozni, így a Kapolcsi Pokol-likkel is. Tudományos feltáró tevékenységünk ezért még koránt sem teljes, de eddigi ismereteinket azért az írásban is szeretnénk összegezni.

A Bondoró-hegy alapját középső pliocén homokkő alkotja és ezt borítja be a felső pliocén bazalt és bazalttufa /BERTALAN 1972/. A hegy felső részét /250-270 m tfm-től/ pados elválású tömeges bazalt takarja, mely bazalthéj 5-10 m magas falat alkot kiterjedésének peremén. E peremben képződött a barlang. Nyelvszerűen több helyen hólyagos bazalt található lefelé húzódba bazalttufával váltakozva. A bazalttufa egyébként nagyjából gyűrűszerűen fogja körül a Bondoró-hegy tömeges bazaltból álló sapkáját. A bazaltfaltól lefelé a felszint bazalttufát, hólyagos és tömeges bazaltot tartalmazó homokkőves lejtőtörmelék fedi.

Egyes korábbi vélemények szerint /BERTALAN 1962, ESZTERHÁS 1983/ a barlang a pannon homok és a bazalt határán, a bazaltperem egy darabjának leszakadása során keletkezett, mások szerint /SZENTES 1968-71/ atektonikus üreg. Saját újabb vizsgálódásaim szerint genézise az előbbiektől eltérő. A tömeges bazaltból álló fedő réteg peremén, a peremmel nagyjából párhuzamosan törések keletkeztek. E litoklázisok közül a barlangban három is látható, két törés Y-szerűen egyesül a

1. ábra: A Kapolcsi Pokol-lik térképe helyszínvázlattal, alaprajzzal, met-
 szetekkel /felmérte Eszterhás István és Gönczöl Imre/.
 Abb. 1 : Die Karte der sog. Pokol-lik Höhle bei Kapolcs mit einer Vermes-
 sungskarte, einem Grundriss und Profilen

fő ágban, melyek a peremtől kb. 5 m-re futnak, a harmadik a mellék ágban, az előbbiektől nagyjából további 5 m-re, azokkal többnyire párhuzamosan található. E törésekben alulról fölfelé állandó vízszivárgás tapasztalható. Az látszik valószínűnek, hogy e törések mentén szivárgó víz lazította fel a padozott elválásra hajlamos bazaltot, majd annak alkalmi kiöblítését is végezte, amiben alighanem a fagyhatás is segített /ugy a fellazításban, mint a kötőrmelék üregből való kinyomásában./ E megállapításomat az támasztja alá, hogy a bazalttréteg barlangnál való vastagsága legalább 10 m /a sziklafal felső széle és a barlangszájnál évv horhos alja között/, a barlang fekéje pedig nem a homokkővön van, hanem nagyjából a bazalttréteg közepén. A barlang alja enyhén lejt kifelé /15 ‰/, benne az inkasziós kötőrmelék a belső zónákban egyre lazább, nagyobb méretű, kifelé fokozatosan apróbb, felső rétege tömörült /ennek egy részét természetesen a látogatottság okozza, de e jelenség a barlangfal mellett is tapasztalható, ahol nincs taposás/. Állandó vizű tavacska a fő ág aljának legfelső, legmagasabb részén található, itt tör fel lassu áramlással a víz, majd kifelé szivárog elnyelődve a közettőrmelékben. Tehát a barlang kialakulásában három összetevő: a litoklázisrendszer, a bazalt sprózdási sajátossága és a víz játsza a főszerepet.

A barlang fő ága 23,5 m hosszú, iránya 214°, a bejáratnál 5 m magas és 3,5 m széles, háromszögszelvényű, mely befelé fokozatosan alacsonyodik és keskenyedik. Mennezetén a litoklázisok jól látszanak, alját kötőrmelék borítja. Legfelső 7 m-es szakaszában az inkaszió között négy kis tavacska található. A legfelső a "forrástó", a többi ennek tulszivárgó vize tölti fel. A fő ág középső bal oldali részén 1 m-es fülke van, amit az egyik fő ági litoklázis alkot. A bejáratától 4,5 m-rel beljebb a jobb oldalon alul széles, alacsony /40 cm/ átbujón juthatunk a mellékágba. Ennek a fő ággal közel párhuzamos irányát is litoklázis határozza meg. Hosszúsága 14 m, szélessége átlagosan 1,5 m, magassága nagyjából 1 m. Benne időszakos tavacska szokott lenni /1983 nyarán nem volt/. E mellékágból jobbra tovább még egy 5,5 m hosszú, mindkét végén a mellékágba visszatorkolló 60 cm széles, 30 cm magas kuszójárat van /a korábbi leírások ezt nem említik/. A barlang összhossza 47,5 m.

A mellékág északkeleti végében a mennyezet és az oldal darabos bazaltfalán apró /1-2 mm/ fehér gyöngyszerű mészkonkréciók található, amik mésztartalmu vizekből csapódhattak ki.

2. ábra: A Pokol-lik szádája a bazaltfalból nyílik /Fotó: Gönczöl Imre/
Abb.2 : Der Eingang der sog. Pokol-lik Höhle führt aus einer Basaltwand in die Tiefe /Aufnahme: Imre Gönczöl/

3. ábra: A Barlang bejárata /Fotó: Gönczöl Imre/
Abb. 3: Eingang der Höhle /Aufnahme: Imre Gönczöl/

Látogatásaink során biológiai felmérésre ugyan nem volt alkalmunk, de tapasztaltuk, hogy élővilága mozgalmas, többféle szunyog és légy, a vizek felszínén ugróvillások és a falak szögleteiben barlangi keresztespókok sokasága található. Ásatási lehetőség egy a barlangban, mint előterében is van. Bertalan Károly 1939-ben a főágban mélyített egy próbagödört /1,4 m mélységig/, sajnos minden őslénytani és régészeti eredmény nélkül /BERTALAN 1938-39/. Azonban egy teljes szelvényre kiterjedő ásatás várhatóan eredményesnek ígérkezne egy archeológiailag, mint régészetiileg /régén nyitott, ismert és tágas barlang íható vízzel/.

A barlangot alkalmmilag kirándulók keresik fel, a szervezett természetjáróknak pedig turaminóstitéshez kijelölt pont /ESZTERHAS 1983/. Ezért előfordul, hogy bivakolnak benne /15-20 ember számára is van hely/, a főágban tűzrakó helyet is hagytak maguk után. A barlang további tudományos feltárása mindenképpen indokolt és jelentős eredményeket hozhat.

IRODALOM — LITERATUR

- BERTALAN K. /1938/: A Bakony-hegység barlangjai /Turisták Lapja 50. évf. 4.sz Bp./ p. 208.
- BERTALAN K. /1938-39/: Feljegyzések 1938.X.12 és 1939.VIII.23-ról /Kézirat a laprajzzal és metszetekkel MKBT Adattár Bp./
- BERTALAN K. /1958/: Magyarország nem karsztos eredetű barlangjai /MKBT Tájékoztató Bp./ p. 13-21
- BERTALAN K. /1962/: A Bakony barlangjai - in Jakucs-Kessler: A barlangok világa /Sport Bp./ p.238.
- BERTALAN K. /1972/: Barlangok - in Deák M: Magyarázó Magyarország 200 000-es földtani térképsorozatához - Veszprém L 33-XII /MAFI kiadvány Bp./ p. 20.
- BERTALAN K. /1976-78/: Magyarország barlangleltára /Kézirat az OKTH és a MKBT Adattárában/
- DORNAY B. /1957/: Bakony utikalauz /Sport Lap- és Könyvkiadó Bp./p. 16, 183.
- ESZTERHAS I. /1982/: A Bakony barlangleltára /Kézirat az OKTH és a MKBT Adattárában Bp./ p. 29.
- ESZTERHAS I. /1983/: A Bakony barlangjai - in Mészáros: Bakony, Balaton-felvidék /Medicina Bp./ p. 65, 207, 473.
- KADIĆ O. /1940/: A magyar barlangkutató állású az 1939. évben /Barlangvilág 10. köt. Bp/ p. 11-16, 20.
- LÓCZY L. /1913/: A Balaton környékének geológiája és morfológiája /Bal.Tud. Tan. Er. 1. köt./ p.269.
- OKTH Barlangkatalógus /1212/
- OLÁH J. /1834/: Balaton melléki tudósítások barátságos levelekben /Tudományos Gyűjtemény III. 3. Pest/, p. 78.
- ÖRVÖS J. /1905/: Balatonfelvidék /Sport Bp./, p. 128.
- PATYI L. /1870/: Kapolcs és vidéke Zala megyében /Hazánk és a külföld VI.évf. 15.sz. 1870. ápr. 14. Bp/, p. 226.
- PÁVAI V.F. /1911/: Néhány újabb barlang ismertetése /Földtani Közlöny 41.köt. Bp./, p. 779-787.
- SZENTES GY. /1958-71/: Magyarország vulkáni kőzeteiben keletkezett barlangok /Karszt- és Barlangkutató Bp./, p.123.

DIE HÖHLE „POKOL-LIK” BEI KAPOLCS

Diese Höhle, die die grösste Basalthöhle des Bakony-Gebirges ist, befindet sich auf dem Berg Bonóró, im südlichen Teil des Gebirges, 2,5 km weit von der Ortschaft Kapolcs entfernt. Ihre Länge beträgt 47,5 m. Die Entstehung der Höhle wurde durch das Zusammenwirken von drei verschiedenen Faktoren bedingt: das Lithoclasid-System, der eigentümliche Zersplitterungsvorgang des Basaltgesteines und die Aktivität des Wassers. Im Endabschnitt des räumigen Hauptganges befinden sich kleinere Teiche, während im Nebengang auf der rechten Seite ein zeitweiliger Teich zu finden ist. Eine vollkommene wissenschaftliche Erschließung der Höhle scheint vielversprechend zu sein.

A szerző címe /Anschrift des Verfassers/:

ESZTERHÁS István
H-8045 Isztimér
Közársaság u. 87.